БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндеавилеттингеи

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1971 чыл МАРТ 3 СРЕДА № 53 (8513).

Өртээ 2 көп

Украин улустуң кайгамчыктыг кызы

МОСКВА, март 1. (СЭТА). ССР Эвилелиниң Улуг театрынга хөй совет республикаларның төлээлекчилери чыылган. Амыдыралының болгаш чогаадыгалының соруглазы хосталга дээш, улустарның аку-дүмалышкы чоруу дээш демисел болган чогаалчы болгаш кижи, украин улустуң кайгамчыктыг кызы Леся Украинкага мыакшылдың болгаш хүндүткелдиң ёзулалын кылыры-биле олар аңаа келгеи.

Байырлыг хуралдың президиумунда—Бүгү-эвилелдиң юбилей комитединиң кежигүннери — чогаалчылар, культура ажылдакчылары, эртемденнер, пайысыладың хөй-иниивизиниң болгаш социалистиг чурттарның аку-дүнма литератураларының төлээлекчилери. Аалчыларның араазында — Украинаның КП ТК-ның секретары Ф. Д. Овчаренко баштадыр Украин ССР-ниң чазак төлээлери.

Байырлыг хуралдың киржикчилери эштер Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев оларны чылыы-биле уткаан.

Бүгү-эвилелдиң юбилей комитединиң дартазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Николай Тихонов Леся Украинка дугайында созуу-биле байырлыг хуралды ажыткан.

— Улуг украин шүлүкчү болган хөй-иниичи ажыдакчы Леся Украинканың ады бүгү мурнакчы кижи төрелгетенниң чоргаараддары болуп турарларның аттары-биле кожа туруп турар деп, Николай Тихонов чугаалаан.

Николай Тихнов Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң телеграммазын номчаан.

Шүлүкчү-академик Микола Бажан, Москваның чогаалчылар организациязының баштаар черииң секретары Сергей Наровчатов, РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииң секретары Людмила Татьяничева, грузин шүлүкчү Марка Бараташвили, Белоруссияның Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииң ийги секретары Иван Шамякин болган өскелер-даа чалбыыштыг шүлүкчүнүң чогадыгазының хөй талалыының дугайын, өске-даа национаддарның төлээлекчилери-биле ооң харылзааларының дугайын чугаалап турган.

Украин ССР-ниң чазак төлээлериниң удуртукчузу, Украинаның КП ТК-ның секретары Ф. Д. Овчаренко үүе чугаалаан.

УССР-ниң улустуң чурукчузу Г. Н. Кальченконуң ажылы —шүлүкчүнүң мрамор скульптура портрединиң, тураскаал медальдарны, а ол ышкаш Леся Украинканың чогаалдарының юбилейге үндүрген ийи томун байырлыг хуралга Украин ССР-ниң чазак төлээлери москвачыларга белек кылдыр тудускан.

Украинаның болгаш Москваның ураң чүүлдериниң мастерлериниң концертинге шүлүкчүнүң сорук киирикчи сестеря, ооң шын чогаалдарындан үзүндүлер, украин улустуң улуг кызыгга совет композиторларның тураскаал болдурган чогаалдары чаңгыланып турган.

ЧЕМИШЧИДИЛГЕНИ— ШӨЛДЕРЖЕ

Органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни ажыглаары кодээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедиреринге чугула чүүл болур. Чемишчидилгенң шын ажыглаан черииң тектар бүрүзүнден бетеи дээрге-ле ийи-үш центнер немелде дүжүттү алыр. Ол чүгле дүжүттү бедидер эвес, харын база шынарын экижидер, аңаа белок, үе, чигир, крахмал, витаминнер болгаш оске-даа будумелдерни тывылдырын тударын ковүдедир.

«ХӨРЗҮН-КЛИМАТ ЗОНАЛАРЫН БАРЫМДААЛАП, ОРГАНИКТИГ ЧЕМИШЧИДИЛГЕЛЕРНИ АЖЫГЛААРЫН, КУЖУРЛУГ ХӨРЗҮННҮ ЧУГАЙЛАНДЫРАРЫН, ЧЕРНИҢ МЕЛИОРАТИВТИГ ЭКИЖИДИЛГЕЗИН БОЛГАШ ЧЕР АЖЫЛЫНЫҢ КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ НИИТИ КӨДҮРЛҮҮШКҮНҮН ХОЛБАШТЫРЫШ ТУРГАШ, МИНЕРАЛДЫГ ЧЕМИШЧИДИЛГЕЛЕРНИ АЖЫГЛААРЫНЫҢ АЖЫКТЫГ АРГАЛАРЫН КАЛБАА-БИЛЕ НЕШТЕРЕДИР» деп, 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле партияның XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелиидө айыткан.

Бистиң республиканың район бүрүзүидө, түс-түс ажыл-агый бүрүзүидө органиктиг чемишчидилгениң курлавыры аажок хөй. Кайда мал турар болдур, ында өдек бар болур. Ыңчаарга бистиң ажыл-агыйларывыс шупту мал ажылдыг болгай. Харын фермаларда, турлагларда кажааларның одээн үндүр ажып, кодан девискээрииде чыл-чылы-биле мөөңнеттинген одекти болуп ап шыдавайн турар бис.

Чемишчидилгениң мындыг эгээртинмес курлавырын колхозтарның, совхозтарның тараажылары канчаар ажыглап турарыл? Чамдыктар ажыглаан аттыг болуп, өскелер шуут ажыглавайн турар.

Республикада 1971 чылдың тарылгазынга ажыглаары-биле 1970 чылдың июлдан бээр тарылга шөлдерииче төккен одектиң хемчээли 45200 тонна, бо чылдың январьдан бээр сөөртkени 15 муң тонна хире. Бо дээрге планның үштүң бир кезии-дир.

Ам үеде одекти «Межегей», «Улуг-Хая» совхозтар парниктерже сөөртүп турар. «Элегес», «Сүт-Хөл» совхозтар шөлдерже өдек сөөртулгезин база чорудуп турар. Оон өске ажыл-агыйлар бо чугула ажылды амга чедир безин эгелевээн. Улуг тараалаң ажыл-агый болур «Тиилелге» совхозтуң эвээш дүжүттү ап турары хөрзүнүң чемишчитпейн турарындан база хамаарыжыр деп чугаалаза чогуур. Каа-Хем районнуң ажыл-агыйлары амга чедир өдек сөөртулгезин эгелээн.

Бир черге оваалап белеткээн, иринди байдалже шылчаан одекти шөлге төгер ужурлуг. Ындыг турбуже бо чылдың тарылгазынга өдек белеткевээн ажыл-агыйлар хөй. Одекти баш удур белеткевейн, кажаалар иштинден, мал чемгерер черлерден бөлүп алган дораан-на сөөртүп төгер чорук чамдык ажыл-агыйларга база тургулаан. Ол дээрге шөлдерии чемишчидери эвес, харын бокталдырары ол-дур. Ындыг «чемишчидилгениң» ажыы чок!

Хөрзүнүү чемишчидер хемчегии албайн тургаш-ла, мурнуу талакы районнарның ажыл-агыйларында «бистиң тараа тарыыр черлеривистиң хөрзүнү эки үнүш-дүжүткүр эвес, сайырам» сүт дигилээр хөөнүер бар. Оларда эгээртинмес өдек курлавырын чыл бүрүде чөп ажыглаар болза, хөрзүн экиживир ужурлуг. Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунга чоокта чаа болган отчёттуг хуралга эрткен чылын бир шөлге оваалай төккен одектерии тараттайн, ол хевээр тарылга чоруткан дугайын бир колхозчу шүүмчүлээн. Мону кандыг чемишчидилге дээрил. Колхозтуң болгаш районнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң агрономнары чүнү көрүп турганы?

Колхозтарның, совхозтарның шөлдериче өдек сөөртүр ажылга «Сельхозтехника» органнары улуг рольду ойнаар. Олар механизастаттынган отрядтарны тургузуп, ажыл-агыйлар-биле керээ чарып, керээлиг хүлээлгелерии ой-шаанда күүседир ужурлуг. «Сельхозтехниканың» Бии-Хем салбырының бо талазы-биле эки ажылын демдеглезе чогуур. Ол салбыр чыл бүрүде ажыл-агыйлар-биле ой-шаанда керээни чарып, хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар. Бо чылын ажыл-агыйлар-биле керээни чарган болгаш ам күүседип киринкен. Он районга сөөлгү чылдарда багай эвес дүжүттү өстүрүп ап турары аңаа таварылга эвес, хөрзүнүү чемишчидип турарындан база хамаарылгалыг болур.

Кызылда районнар араазының «Сельхозтехника» каттыжыштыны одекти болер, чүдүрер, дүжүрер, тарадыр бүгү техника-биле хандыртынган. Техника-биле мынчаар хандыртынган-даа болза, ол организация колхозтар, совхозтар-биле чарган керээлерии чыл бүрүде чедир күүсетпейн келген болгаш бо чылын керээ чарарын безии чаа эгелеп турар. Ыңчангаш ында органиктиг чемишчидилгени ажыглаарынга херек комплектиг техника ажыглаттынмайн аңаа турар.

Республиканың колхозтары, совхозтары СЭКП-ниң XXIV съездизиниге төлептиг ужуражыры-биле социалистиг хүлээлгелерии ап, часкы тарылгага белеткелдерии съездиге чедир доозарын аазаавнар. Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң 1971 чылда социалистиг хүлээлгелериндe БО ЧЫЛЫН ХӨРЗҮНГЕ 200 МУҢ ТОННА ОРГАНИКТИГ БОЛГАШ 10 МУҢ ТОННА МИНЕРАЛДЫГ ЧЕМИШЧИДИЛГЕЛЕРНИ ТӨГЕР деп айыткан.

Бо хүлээлгени ажыл-херек кырынга боттандырарының соңгаарлаттынмас ёйу келген-дир. Ажыл-агыйлар органиктиг чемишчидилгени шөлдерже сөөртүрүнче бүгү күштү мөөңнеп, мартта бо талазы-биле шалыпчы ёзу-биле ажылдаза чогуур. Сөөртүлге транспортун чөп ажыглаар, өдек сөөртүр тускай бригадаларның, звеноларының ажылын органнзастаар ужурлуг.

Ажыл-агыйлар-биле «Сельхозтехника» салбырларының, каттыжыштыкыннарының аразында өдек сөөртүлгезиниң талазы-биле керээлиг хүлээлгелерии шалыпкын күүседирии организастаар, бот-боттарының аразында негелдени, хыналданы күштелдирер херек.

Минералдыг чемишчидилгелерни бистиң ажыл-агыйларывыс чыл бүрүде хөйү-биле ап турар. Ыңчалза-даа оларны кадагалап, ажыглап турары четпес. Чамдык ажыл-агыйлар оларны ажык черлерде төп, өл-чаъска үреп турар, чамдык черлерде хоран-химикаттар-биле хөрзүнге төгер чемишчидилгелерии чаңгыс складка уруп, холуштуруп турар. Мону ажыл-агыйларның удуртукчуларының, агрономнарының, бригадирлериниң чүгле четпези эвес, харын бууулуг херээ кылдыр көрээ чогуур.

Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый организациялары бо чугула ажылдың чоруп турарын контрольга алыр болгаш ооң шынарывче кол кичээнгейии салыр хүлээлгелиг. Ажыл-агыйларның аразында бо талазы-биле чаршыты организастап, үре-түңнелди чедип алыр.

СЭКП-ниң XXIV СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

Директивалар төлевилели-биле танышкан

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының сүт-бараан фермазының коллективи 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин танышкап онузии-биле үүлдүгүнүп, партияның XXIV съездизинге алдар кылдыр немелде хүлээлгени алгаш, күженишкининг ажылдап эгелээннер. Ферманың коллективи бирги кварталда 39 тонна сүттү бүдүрер, 32 тонна сүттү күрүнеге дужаар пландыг тургаш, февраль 20-гe чедир 31 тоннаны дужаган ийикпе. азы квартал планын 96,8 хуу күүсеткеи.

Фермаиың саанчылары Ондар Барбаанак 1959 литрии, Монгуш Кара-кыс 1895 литрии, Монгуш Чылбак 1889, Ондар Ылдык 1942 литрии туспуста иитпээи-биле саап. фермаиың мурнакчылары болуп, кызымаккай ажылдап турар.

Съезд мурнуиуң күш-ажылчы эолчээнге киришкеш, ооң ажыттынар хүнүнге чедир ийиги кварталдың планының 50 хуузун күүседир деп. Директива төлевилелин танышкан хуралга кижи бүрүзү саналын берген.

О. ДОРЖУ.

Таңдыда «Революциияның чалбыжы» колхозтуң техника септекчилериниң аразында бирги черии Михаил Николаевич Петровка удуртkан бригада эолеп турар. Олар септекчилер ортузунда калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп, планныг онаалдаларын 100—110 хуу күүседип келгеннер. Амгы үеде бригаданың кежигүннери соөлгү тракторларның септелгезин чорудуп турар.

ЧУРУКТА: бригадир Михаил Петров.

А. ЮРТАЕВТИҢ фотозу.

БЕЛЕТКЕЛЧИЛЕР СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

Өвүр районнуң хереглекчилер иитилелиниң белеткелчилери партия съездизиниң Директиваларының төлевилелибиле таныжып көргеш, съездиге белек кылдыр, чугула белеткелдерниң хевирлер талазы-биле квартал планын февральдың 15-те ажыр күүседип, боттарының сөзүн эолээн.

Өлүк белеткелвп акша түңү-биле 190 хуу, эттп—151, сүттү—218 хуу болгаш улугбиче алгы-кештп—100 ажыг хуу кылдыр белеткеп алган. Аңаа белеткелчилер Ондар Оюна биле Куулар Чонүкпенниң салыы улуг деп коллектив демдеглээн.

С. ТАВААЖАП.

СЪЕЗД МУРНУНДА

Тес-Хемниң «Сельхозтехника» салбыры эрткен юбилейлиг чылда септелге планнарын ажыр күүседип, эвээш эвес чедиишкиннерлиг болган. Салбырның ажылчыннары ам партияның XXIV съездизиниң эгелээр хүнүнге чедир квартал планын күүседир деэш күш-ажылчы эолчегде турупкан. Олар септелге болгаш садыг планнарын күүседиринден ангыда электри энергиязының, металлдың, автодугуйларның, кывар-чаар чүүлдерниң эвээш эвес камналгазын чедип алырын, пландан ажыг 2,5 муң рубльдиң продукциязын базарын хүлээнгеннер. Ол ышкаш чарыгдалдарны планда көрдүнгенинден 1,7 муң рубльге эвээжедирип бо коллектив чедип алыр дээн.

Бо кварталдың эрткен хонуктарында салбыр сөглээн сөзүн эолеп шыдаарын көргүскен. Январьда 13 тракторну, 4 автомашинаны септеп дооскан болгаш план күүсеттинген. Шимчедичилер сепгээри база эки түңнелдиг болган. Септелге мастерскаязының талазы-биле иинти орулга 1,8 муң рубльге ажыр алдынган. Даанган ажылынга бедик харыысалгалыг чоруктуң үлегерин мурнакчылар көргүзүп турар. Чижээ, хоочун ажылчын Оюн Куичүйну ап көрээл. Ол—одалга аппаратуразының мастери. Үрей кылыышкын чок ажылдаары, продукцияны тергиин эки шынарга дужаары мастериң хажыттынмас хөөлүзу апарган. Шериг албанын үш чыл буруңгаар дооскан Потанин Даржай база эки ажылчын деп мактадып турар. Ооң септээи тракторлар моторларыпга кандыг-даа үрелиишкин болбаан. Өске бир аныяк кижи Владимир Эйспер 1969 чылда Минусинскиге техникум дооскан. Ур эвес үеде ажылдаан-даа болза, ол мергежилдиг электрик апарган болгаш чолаачыларның хүндүткелии чаалап ап, салбырның удуртукчуларына мактадып турар. Мурнакчылар-биле кады өске ажылчыннар алган хүлээлгелерии съезд мурнунда күүседиринге идегелдиглер.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

Шелениң хойжузу

«Сүт-Хөл» совхозтуң Шеледе хойжу бригаданың малчыны Дүптен Ондар алды чыл ажыр хой кадарын келген. Юбилейлиг чылда ол хойжу 100 хойга онаашты 104 хураганны, хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргып алган. Ам малчынның коданында 300 төрүүр хоюндан 265-жи оолданкан. Хураганнар менди, хой эки күштүг. Сакманщиктер малчынның оолдары Норжуң-оол, Павел олар малдың чаш төлүн кызымаң ажаап турарлар. Партияның ам болур XXIV съездизиниге бедик көргүзүлерлиг ужуражыр дээш олар хайныышкыныыг ажылдап турарлар.

Д. МОНГУШ.

Шеф күжү-биле

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозунуң парткому, ажылчын комитеди, көдээ Совет болгаш школа коллективтери 1971—1972 өөредилге чылынга одаар ыяш белеткелиниң шеф ажылын организастаан. Шефке суурдан 280 ажыг кижи киришкен. Школаның иинти планын ёзугаар 250 кубометр токпак белеткээн.

Көрдүнген планны амыдралга боттандырар талазы-биле бүгү улустуң шеф ажылын организастаан, аңаа эки киришкен бригадаларга тускай шаңналды тургускан. Шефтиң түңнелинде 580 кубометр ыяш кактынган.

М. СЕВЕН.

ССРЭ-ниң Садыг министерствозунда

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өртектер талазы-биле Күрүне комитеди болгаш ССРЭ-ниң Садыг министерствозу ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даскаанын ёзугаар 1971 чылдың март 1-ден эгелеп улустуң дараазында хереглел барааннарынга күрүненiң үүрмектеп садар өртектерии чиигеткен:

диагоналы 47 см чедир кинескоптарлыг телевизорлар болгаш оларның кинескоптары — ортумаа-биле 19 хуу;

бүдүрерии соксатканы (эрткен чылдарда бүдүрүп үндүрген) диагоналы 47 см чедир хемчээлдиг кинескоптарлыг телевизорлар—ортумаа-биле 30 хуу;

хеп чуур машиналар — ортумаа-биле 16 хуу;

125—175 куб. см хемчээлдиг цилиндирлерлиг орук мотоциклдери — ортумаа-биле 19 хуу;

мотороллёрлар—ортумаа-биле 16 хуу;

мопедалар—ортумаа-биле 11 хуу;

моторлуг чадаг тергелер—ортумаа-биле 14 хуу;

электрилиг болгаш механиктиг бритвалар — ортумаа-биле 20 хуу;

плёнка шывыглыг капрон пестен кылган плащтар «болонья» хевирииң — ортумаа-биле 15 хуу;

плёнка материалдардан кылган кылыглар (плащтар, накидхалар, ажыл-агый шоодайлары, скатерттер болгаш өскедаа) база полиэтилен болгаш поливинилхлорида плёнка — ортумаа-биле 38 хуу;

чамдык хевирлериниң шарик авторучкалары — ортумаа-биле 50 хуу;

шарик авторучкаларның бижиир белдирлери (ампулалар) —ортумаа-биле 38 хуу;

амыдырал химиязының аэрозоль савалыг барааннары — ортумаа-биле 20 хуу.

Чер ажылдакчыларынга шаңналдар

Республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязы болгаш көдээ ажыл-агый база белеткелдер ажылдакчыларының профсвилел обкому чер ажылының бедик культуразының ажыл-агыйлары, бригадалары, звенолары ат дээш республика конкурузунуң түңнелин үндүрген.

Конкурстуң негелделерин чаңгыс-даа ажыл-агый четче күүсетпээнин барымдаалааш, бирги черни тывыспас деп шиитпирлээн. «Өөк», «Межегей», «Саян» совхозтар ол ёзугаар 94, 92, 91 баллдарны (саннарны) алгылаваш, ийиги черни эзлээн. Ол ажыл-агыйларның чер ажылдакчыларын дипломнар-биле шаңнаан. «Өөк» болгаш «Межегей» совхозтарның тараажылары «ЗАЗ-969» деп автомашиналарны, а саанчылар «Урал» деп мотоциклди шаңналга алган.

1970 чылдың конкурузунга үшкү черни «Сүт-Хөл», «Элегес» совхозтар болгаш Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук», Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозтары эзлээн. Оларның шуптузунга дипломнарны тывыскан болгаш ССРЭ-ниң улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинче баар он хонуктуң халас путёвкаларын бээр.

Бригадаларның аразында бирги черни «Саян» совхозтуң № 1 бригадазы чедип алган (бригадир эш Кочнев). Ол бригаданы диплом болгаш «ЗАЗ-969» деп автомашина-биле шаңнаан.

Ийиги черни эзлээн чер чок болган. Үшкү черни «Межегей» совхозта эш Ермолаев, «Элегес» совхозта эш Глызын, «Саян» совхозта эш Павлов бригадирлээн бригадалар эзлээн. Бо үш бригадаларның кайызынга-даа 500 рубль шаңналды тывыскан.

1970 чылда чоруткан конкурс республиканың ажыл-агыйларының культуразын бедидип, дүжүттү өстүрүп алырынга чогуур салдарлыг болган. Ол конкурсту моон соңгаар-даа уламчылаары чугула деп, министерствонуң коллегиязынга болгаш профсвилелдиң обкомунга көрген.

В. ТУТЫНИН,
Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол агроному.

Күрүне шаңналдарының комиссиязындан

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында чечен чогаал, уран чүүл болгаш күүседикчи мергежил талазы-биле Тыва АССР-ниң күрүне шаңналдарының комиссиязының бүгү авторларга болгаш коллективтерге, организацияларга дыңнадыры болза: чечен чогаалдың болгаш уран чүүлдүң күрүне шаңналдарын тыпсыры-биле савалдап киирген бүгү чогаалдарын база күүседикчилерниң кандидатураларының дугайында материалдарны күрүне шаңналдарының комиссиязынче дараазында адрес-биле чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу 15, Культура министерствозу, телефон— 46-22.

Күрүне шаңналдарының талазы-биле комиссия.

ЧУРТТУҢ ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДА

Изиг чүүлдүгзүнүүшкүн

МИНСК. 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин Минск областың партия активиниң хуралының киржикчилери чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнүген. Коммунизмниң материал-техниктиг базазын улам ыцай тудуп тургузарынга ол документиниң аажок улуг ужур-дузалыын олар онзалап демдеглээн.

Белоруссияның автомобиль заводунуң газоэлектрокаңнакчызы В. И. Гончаров ол хуралга чүве чугаалап тургаш, хөй чүк чүктээр автосамосвалдар бүдүрерии көвүдедиринге эргежок чугула чогуур күчүлер тургустунган турар ужурлуг бүдүрүлгелер, комплектизин Директивалар төлевилелиниге тодарадып көргүзерии саналдаан.

Үлетпүрге техниктиг депшилгени дүргелиринге, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин мөөңнээриинге болгаш күштелдиреринге хамаарышкан өскедаа саналдар база ол хуралга чугаалаттынган.

* * *

КУЙБЫШЕВ. Чаа беш чылда индустрияның болгаш көдээ ажыл-агыйның перспективаларын Куйбышев областың болгаш хоорайның партия активиниң хуралынга чугаалаткан. 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының Директивалар төлевилелиниге ол тудуглар база көрдүнген. Беш чыл дургузында колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге улуг фермаларны тургузары шиитпирлеттинген. Ол чорук ол черниң ажыл-агыйларынга эът, сүт, чуурга, ары чигири бүдүрерии бүдүн чартык—ийи катап көвүдедир арганы бээр.

Көдээниң эң чугула тудуглариичe коммунистер ажылдап чоруткан. Партияның ам болур съездизиниң алдары дээш чарыштың эгелекчилери олар болган, тудугчулар ортузунга политмассалыг ажылды олар чорудуп турар. Тудугларны ажыглалга киирериниң графигин база олар контрольга алган.

Областа механизастаан 50 ажыг улуг фермалар ам бедип продукциязын берип турар. Мал ажылынга кадрлар белеткээр дугайында ол ажылагыйларда партия организациялары онза кичээнгей салган. Оларның инициативазын ёзугаар дээди өөредилге черлеринче, техникумнарже, профессионал-техниктиг училищелерже болгаш курстарже ортумак база сес чыл школаларын дооскан ийи муң ажыг ооллар, кыстарны өөредип чоруткан.

Ам аныяк-өскенниң дыка хөйү мергежилдиг ажылчыннар болгаш специалистер болу бергеш, терээн суурларында ээш кээп турар. Автоматика талазы-биле операторлар курстарын дооскан аныяк кижилериниң ажылчыннар болу бергении «Красный колос» совхозка байырлап демдеглээн. Бүгү-ле будүрүлге ажылдарын механизастаан болгаш автоматтыткан чаа күш кажааларының дулгуурларын совхозтуң директору Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. М. Меланьин оларга тыпсын берген.

Төлевилел ёзугаар бүгү күш фермазы чылда-ла 50 миллион чуурганы болгаш хөй куш ъздип бээр ужурлуг. Ол сорулганы дүрген чедип алыр дээш партия болгуу мурнакчы дружулганың школазын аныяк куш ажылдакчыларынга организастаан. Эң дээре ажылчын коммунистер ол аныяк кижилерни эки башкарып турар.

Аныяк-өскен ажылдан турар өске-даа үлетпүр фермалары түс бүрүзүнде-ле 20—30 миллион чуурганы, 10—20 муң центнер хаван ъздип, чүс-чүс тонна сүттү база берип турар. Чүс-чүс оолдар, кыстар инектерии машина-биле саарының мастерлери, мал чеми үлээр шуутурулгалыг шугумнарның слесарь-эдиктирикчилери, саанчылар, механиктер, лаборантылар апарган.

Липецкиниң көдээ черлеринге ол профессияларның аныяк кижилери чоокку чылдарда улам хөй негеттинер. Ыңчангаш хөй-хөй партия организациялары школаларга профессионалдыг билиг талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар. Көдээ ажыл-агый эртемпериниң талазы-биле кичээлдер эрттирериинге эң эки механизаторларны тускайлаан. Көдээниң эң дээре кижилери-биле өөренкчилериниң ужуражыышкыннарын эрттирип, көдээ ажыл-агый будүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларынга экскурсияларны чорудуп турар. Колхозтар болгаш совхозтар боттарының орулгаларындан стипендиялларга улуг түңнерии берип, кадрлар белеткээри-биле холбаалыг өске-даа чарыгдалдарны дуглап турар.

(СЭТА).

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИҢ БАЗЫМНАРЫ

Деткээн, чүүлдүгзүнген

Сески беш чылдың соолгу чылында Шагаан-Арыгның көжуп чоруур механизастаттынган колонназының тудугжулары бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Тудуг-монтаж ажылдарының планын ажыр боттандырып, элээн каш тудугларны ажыглалче киирген. Ылаңгыя Чодураа болгаш Кызыл-Даг суурларда школалар тудуу доозулган. Улуг-Хем районнуң ажыл-ишчилери 3381 дөрбелчии метр шөлдүг чурталга шөлүн алган. «Найырал» болгаш «УТКА 25 чылы», «Улуг-Хая» совхозтарның кыштагларында, фермаларында дөрт кажааны тудуп доозкан.

Кодээниң тудугжулары эрткен чылда 1790 муң рубльдиң ажылын кылган. Ол дээрге, планда көрдүнгенинден элээн хөй болган. Тоску беш чылдың баштайгы айында 141 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылын күүседир тургаш, ону база ажыр кылырын чедип алганнар. Тудугжулар боттарының күжү-биле 136 муң рубль түңге тудуг кылыр даалгазын 146 муң рубль чедиргек. Бо хүнерде бригадаларда партияның XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин чоокта чаа парлаан. Директиваларның одуруг бүрүзү чоргааралды болгаш магадашкыны хайыктырардыр. Бистиң чуртувус улам күчүлүг, сайзырангай болу бээр. Чаа тоску беш чылдың планы чоннуң материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам бедидер. Шак бо одуруглар да улус өөредилгезиниң хөгжүлдези база кирип турар.

— Коммунизм тургузуушкунуның ондүр улуг программазында айыттынган чугула, амыдыралчы сорулгаларны боттандырарынга бистиң коллектив күш-ажылчы үлүгүн киирер дээрзин чугаалаары оорүнчүг-дүр. Съезд ажыттынарынга чедир тудуг-монтаж ажылдарының планын 88 муң рубль чедирер, бо чылдың декабрь 25-ке чедир ол түңнүг 237 муң рубль ажырар сорулга мурнувуста салдынган — деп, колоннаның начальнигы М. Ширин чугаалап турар.

Ол хире хөй акша-хөреңгиле кыдынар 320 олуттуг школаны, 190 уруглар турар ясли-садтың бажыңын, 400 олуттуг клубту болгаш 1500 баш бода мал кирер кажаанны, 7500 баш хойга кажааларны кыска хуусаада тудуп доозары көрдүнгени ол.

В. АНКУДИНОВ.

Юбилейлиг 1970 чыл сески беш чылдың соолгу үе-чадазы болган. Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынга совет улус база бир улуг базымны кылган. Улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында көскү чедиишкиннер бар апарган. Партияның XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин чоокта чаа парлаан. Директиваларның одуруг бүрүзү чоргааралды болгаш магадашкыны хайыктырардыр. Бистиң чуртувус улам күчүлүг, сайзырангай болу бээр. Чаа тоску беш чылдың планы чоннуң материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам бедидер. Шак бо одуруглар да улус өөредилгезиниң хөгжүлдези база кирип турар.

Партияның XXIII съездизиниң Директивалары амыдыралда боттанган. Социалистиг улус ажыл-агыйының кол чүүлдериниң бирээзи улус өөредилгезиниң системазы боон турар. Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары болгаш чаа кижини кижизидери бот-боттарынга харылзашкак чаңгыс аай чорудулга-дыр. Чоннуң калбак массаларының билигливинден чурттуң экономика болгаш культура амыдыралы хамааржыр.

Партияның XXIII съездизиниң шийтпирлеринге үндезилээш, бүгү-нийтиниң ортумак өөредилгезин калбартыр, школа ажылының арга-хевирлерин сайзырадыр талазы-биле бурунгаар чаа базымнар кылдынган. Тодаргай чижектерни бистиң республиканың школа амыдыралындан көрүп болур.

Школаларның ажыл-агый болгаш өөредилге баазазын быжыглаарынга улуг ажылдар кылдынган. Сески беш чылда партия болгаш чазактың сагыш салыышкынының ачызында бистиң республикага 24 чаа школаны ажыглалга киирген, школа интернаттарының четкизин 3 муң олут чедир калбарткан, кодээ черлерде башкыларга 6,5 муң дөрбелчин метр чурталга шөлүн ажыглалга киирген. Тускай төлевилел ёзугаар туттунган чаа школа бажыңнарын Чадаанада, Тээлиде, Бай-Хаакта тудуп тургускан.

Чаа школаларны тутканы база бар школаларны алгыткаңы өөреникчилерге таарымчалыг байдалды тургускан. Сес чылдың болгаш эге бичии школаларның саны эвээжээн. Сес чылдың улуг школаларын ортумакче шилчиткен. Ынчангаш ам бисте 168 школа бар, оларның иштинден 58 ортумак, сес чылдың 71 база 32 эге школада 53 муң уруглар өөренген.

Эрткен беш чылдар дургузунда республиканың школалары чаа өөредилге херекселдери болгаш техниктиг херекселдер-биле хандыртынган. Ам оларда 143 киноаппарат, 142 магнитофон, 76 радио белдири, 13 телевизор, «Лэти» деп 25 аппарат, янзы-бүрү марканың 690 станоктары бар. Амгы үениң эртем-техниктиг негелделеринге дүүштүр өөредилге-кижизидилге ажылын чорударынга ол улуг ужур-дузалыг боон турар.

Школаларның материалдыг баазазының экижээнинден оларның чамдыктары кабинет системалыг өөредилгеже шилчээн. Школаларда 300 кабинет, 205 мастерская бар. Оон аңгыда 42 школада бүгү эртемнер аайы-биле кабинеттер дериттинген. Кабинеттерниң хөй кезии өөредилгениң техниктиг херекселдери, өөредилге-көргүзүг материалдары болгаш карталар, схемалар, диаграммалар-биле хандырган. Чечен чогаал база методиктиг литератураны мында чыгган.

Сөөлгү үеде бистиң башкы кадрларывыстың шынар болгаш сан талазы-биле составы экижээн. Амгы үеде оларның 62 хуузу башкы талазы-биле дээди эртемниг. Шупту 94 кижи РСФСР-виң болгаш бистиң республиканың школаларының алдарлыг башкылары, а 182 кижи—улус өөредилгезиниң тергиннери.

Школа ажылынга партийжи удуртулганың арга-хевирлериниң талазы-биле чамдык эки чүүлдерни чедип алган бис. СЭКП-ниң Кызыл хооркому болгаш өске-даа чамдык райкомнар школа айтырыгларын хаңы сагыш салып, аныяк-өскенниң коммунистиг кижизидилгезинге болгаш өөредилгезинге боттуг дузаны көргүзүп келген. Школа айтырыгларын райкомнарның бюроларында база пленумнарында чугаалажып көрүп турар. Школаларның партия организацияларын быжыглаар айтырыгже сагыш салдынган.

Ленинчи юбилейни байырлааны база партияның XXIV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш школаларның ажыл-чорудулгазынга тодаргай салдарлыг боон турар. Өөредилге-кижизидилге ажылы чер болганда экижээн. Бо өөредилге чылының бирги чартыында 486 класс болгаш 665 башкы чүс хуу өөредилгени чедип алган. Кызыл хоорайда —85, Таңдыда—73, Улуг-Хемде—67 санныг класстар долу шынарлыг өөредилгени чедип алган. Кызыл хоорайда —151, Улуг-Хемде—118, Таңдыда—83 башкы уруглар бедик деңнелдиг билиглерни берген.

Уругларның билиинiң быжыг, хаңы болуру дээш үреттүнгелдиг ажылды Бии-Хемниң Туран № 1 школазының коллективи чорудуп келген. Мында кол чүүл өөреникчи бүрүзүн онзалап көргени, хожудан турарларга ёй-шаанда дузалап турары болур. Ада-ие, хөй-ниити школага боттуг дузаны көргүзүп келген. Ада-ие комитединиң даргазынга Е. Л. Тарасенко сес чыл улай ажылдап турар.

Ада-иелериниң педагогика талазы-биле билиг чедип алырынче кичээнгей салдынган. Ниити хуралдарны удаа-дараа чорудуп турар. Уругларның кижизидилгезинiң дугайында лекция, беседалар доктаамал эртип келген. Ада-иелерге педагогиктиг билиглериниң университеди доктаамал ажылдап турар. Уругларның ада-иелериниң ажылдап турар организацияларында школага болгаш өг-бүлеге дузаларының чөвүлелдери тургустунган. Бо бүгү ажылдарның түңнелинде өөреникчилерниң билии чылдан чылче экижип, өөредилгеге харыысалгазы бедээн.

Школа ажылын экижидер дээш Кызыл хоорайда ажыктыг, солун чүүлдерни хөйнү кылып турар. Чоокта чаа «Школа неделязын» эрттирген. Бүдүүлгелерниң болгаш ада-иелериң школа-биле харылзазазын быжыглаарынга неделя улуг ужур-дузалыг болган.

Партияның XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелинде улус өөредилгезин бүгү талалыг сайзыradыр деп айыткан. Чырыдыышкынның системазы эртемниң болгаш техниканың хөгжүлдезинге дүүшкен турар деп бижээн. Шак бо одуруглардан алгаш көөрге, улуг сорулгалар, планнар бистиң мурнувуста салдынган-дыр.

Школаларның өөредилге-кижизидилге ажылында улуг четпестерниң барын айтыр апаар. Өөреникчилерниң билииниң деңнели чавыс. Чамдык өөреникчилер чыл бүрү өөредилгезин ара каар ийикке, чаңгыс класска ийи чыл артып каар фактылар хөй. Эрткен өөредилге чылында 3560 өөреникчи ол-ла класынга катап олурган. Байдыңгыр.

Тайга, Эрзин районнарның школаларында уругларның билииниң деңнели республикада ниити деңнелден чавыс. Барыын-Хемчик районнуң 5680 өөреникчизиниң чүгле 14 хуузу 4—5 демдектерге өөренип турар. Тожу, Тес-Хем, Мөңгүн-Тайга районнарда байдал оон дээредевес. Амгы үениң эртем-техниктиг хөгжүлдезинге дүүшкен ханы билиглерни өөреникчилерге чедирерин бодавас чамдык башкылар бисте бар. Мындыг чылдагаан-биле уругларның хөй кезииниң билии «үш» деп демдек-биле үнелеттинип турар болгай.

Школа назылыг бүгү уругларны өөредилгеже хавра тудары, өөредилгени ара соксадырын болдурбазы, бүгү-нийтиниң сес чыл өөредилгезин ыяап-ла боттандырарын чедип алыры—бо бүгү оназа чугула сорулгалар. Сес чыл өөредилгезиниң Хоойлузуи чер болганга боттандырары аныяк-өскенниң ортумак өөредилгезин боттандырарынга чугула базым болур.

Кодээ школа, оон амыдыралы болгаш чугула сорулгалары улус өөредилгезиниң фронтузунда көскү черни эзлеп турар. Доозукчуларның билиинiң шынары, оларның күш-ажылчы белеткели СЭКП ТК-ның июль (1970 ч.) Пленумунуң кодээ ажыл-агыйны улам сайзыradыр талазы-биле сорулгаларынга база хамааржыр. Бистиң интеллигенциявыстың төлөөзи—кодээ башкылар долгандыр турар амыдырал-биле эң сырый харылзаалыг, аныяк-өскенни күш-ажылды хүндүлеп көөрүнге, кодээ ажыл-агыйга хамаарышкан профессияларга соңуургалдыг болурунга чаңчыктырар ужурлуг.

Кодээ болгаш хоорай школаларының аразында харылзааны калбартыры кончуг чугула. Ылаңгыя хоорайның кодээге дузазын калбартыр болза эки.

В. И. Ленинниң теоретиктиг салгалын бистиң башкыларывыстың база катап хандыр өөренири, башкылар коллективтерниге политиктиг боттөредилгени күштелдирери, улус өөредилгезиниң системазында удуртур ажылдакчыларның идейлиг каналымышкыны оназа ужур-дузалыг.

Партияның XXIV съездизинге белеткелди улам күштелдирбишаан, школа коллективтери шийтпирлеттинмээн айтырыгларны база катап шүгдүнүп көрүп, боттарының угаан-бодалын, күзел-чүткүлүн, туруштуг чоруун ук айтырыгларны шийтпирлээринче мөөнээр ужурлуг. Съезд мурнунуң хүн бүрүзүн шалыпчы күш-ажылдың болгаш кончуг эки өөредилгениң хүнү болдурары—башкы бүрүзүнүң хүлээлгези.

П. КИСЕЛЕВ,
СЭКП обкомунуң эртем болгаш өөредилге черлериниң кылдыс эргелекчизи.

Чарыштыг колхозтарда

Эрзин районнуң Ленин аттыг болгаш «Мөрен» колхозтары аразында социалистиг чарыштыг. Чоокта чаа болуп эрткилээн отчеттуг хуралдарынга бо колхозтар 1970 чылда ажыл-агый болгаш аразында социалистиг чарыжының түңнелдерин чугаалажып, 1971 чылда социалистиг чарыштың негелделерин чугаалашкан. Отчеттуг хуралдарга бот-боттарының төлөөлери удур-дедир олурушкан.

ЛЕНИН АТТЫГ КОЛХОЗ. Колхозтуң малчыннары эрткен юбилейлиг чылда төрүүр 100 баш малга онаштыр 102 хураганны, 100 бызааны, 100 анайны, 99 кулунну алган. Колхоз бүгү чүзүн малдың баш санын өстүрериниң планын ажыр күүседкен. Оон иштинде № 2 хойжу бригада (бригадири эш С. Сүге) хой өстүрериниң планын 147 хуу күүседкен.

Колхоз мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар планнарын күүседкен. Күрүнеге саткан малдарның дириг деңзизин 1969 чылдыы-биле деңнээрге мыйыстыг бода мал ортумаабиле 25 кг, чылгының—5 кг, хой биле өшкүнүң 2—3 кг хөй болган. Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң боттүнези: центнер сүттүң 10 рубль 31 көпеек, эттиң 11 рубль 44 көпеек, дүктүң 141 рубль болуп, мурнукузундан чигээн.

Колхоз районнуң колхозтарының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, 1970 чылдың ийиги чартыында бээр СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң колхозтарның, сүт-бараан фермаларының, хойжу бригадалар аразында шилчиир Кызыл түгүн болгаш вымпелдерин ап, быжыы-биле тудуп турар.

Колхозтуң экономиказы быжыгып турар. 1969 чылда ниити орулга 412,9 муң турган болза, 1970 чылда 644,4 муң рубль болган. Оон иштинде арыг орулга 167,0 муң рубль.

«МӨРЕН» КОЛХОЗ. Бо колхозтуң чурт девискээри, бойдус байдалдары бир дөмей. Ол хирезинде отчеттуг чылда оон ажыл-агый көргүзүглери Ленин аттыг колхозтуундан куду болган.

Бо колхоз эрткен чылын төрүүр 100 баш малга онаштыр 100 чедир төл албаан. Мыйыстыг бода болгаш шээр малдың баш санын өстүрериниң планы күүседкен-даа болза, чылгы биле тевениң планын күүсетпээн. Малдың хорамчазы улуг. Мал ажылында мурнакчыларның саны өспейн турар. Мурнакчы дуржулганы нептередирин четпес организастаан. Мал ажылының продуктуларын бүдүрер, продукциязын бот-үнезин чигидир талазыбиле планныг онаалдалар күүсеттинмээн. Күрүнеге дүк садар планны күүсетпээн.

Күш-ажылдың организастаашкыны четпес. Отчеттуг чылда 63 эр, 6 херээжен кижи күш-хүнүнүң доктаатказ минимумуун чедир күүсетпээн. Учёт, отчёт сандаргай байдалда. Колхозчуларның колхозка төлээр өрези 13,7 муң рубль четкен. Продукциязың ботүнези аар. Чижээ, центнер сүттүг будүреринге 21 рубльдиң орнунга 58 рубльди, центнер инек эъдинге 50 рубль эвес, 158 рубльди, хой эъдинге 29 рубль эвес, 59 рубльди чарыгдаан. Центнер дүкке 67 рубльди чарыгдаар турда, мырыңай 298 рубль чарыгдал үнген.

Колхозтарның кайызы-даа эрткен чылын чер ажылынган дүүжүт албаан.

ТҮҢНЕЛ. Устүнде көргүскен чижектерден адырга, Ленин аттыг колхозтуң чедиишкиннери «Мөреннииден» оранчок ажыл турар. Ынчангаш ленинчилер тиилээн деп санаан.

ЧАРЫШ УЛАМЧЫЛААН. СЭКП-ниң XXIV съездизин чаа-чаа чедиишкиннер-биле уткуур, тоску беш чыл планының бирги чылының планыг сорулгаларын хуусаа бетинде күүседири дээш ийи колхозтуң кежигүннери бедиткен социалистиг хүлээлгелерни отчеттуг хуралдарга чугаалажып, бадылап алган. Чарышты уламчылаар, оон түңнелдерни квартал санында түңнеп көөр деп дугурушкан.

М. ДАЛАА.

Коммунистер дугайында чугаа

ШОЛАЗЫ—ШОЛБАН

Кодан башка малчын эжи, эжиин сөглеп, баштактанып олура, Ондар Сарыг-оолович Бадыжыкты чоннуң «Шолбан» деп шолалай бергенин чугаа аразында немей каанты. Ону ынчаар адай бергенинiң ужурун плерединседим.

Хендергете колхоз тургузуушкуну чаа эгелээн үеден бээр ниитиниң мал ажылынга ам чээрби чыл мактаттырып келген. Эрткен чылын төрүүр чүс хойга онаштыр 110 хураган алыр хүлээлге алгаш, херек кырында 124 хураганны доруктуруп остүрген, ол ышкаш хой бүрүзүнден 2600 грамм дүктүң орнунга 3300 грамм дүкту кыргын алган. Эш Бадыжык болза чүгле «Улуг-Хая» совхозка эвес, Улуг-Хем районда бээин сураглыг малчыннарның бирээзи дээрзин тайылбырлады.

Мурнакчы малчын-биле хөөрежир мурнунда, оон дугайын билип аликсаан, бодунуң арга-дружулгазын эш-оорүнге ол канчаар дамчыдып турарын сонуургааш, оон кожазы-биле алык шайны аартап олура чугаалашканым ол.

Кажарарган Хайыраканның арт кырын Бора-Оорга дээр. Машина оруудан ырак эвеспе хоочун коммунист Ондар Бадыжыктың кыштаа. Аал коданынга чоокшулап келирге, ында байдал кижини уламна сонуургадып эгелээр: кыштагның девискээри шевергин, азыраан малдың чылгаар дузу, «үүжелеп» белеткээн ешеги, саваң, оске-даа чемнер, одаар ыяжы бүрүн, кажаа-хоораазы хынамчалыг кылдынган. Ол бүгү болза малчынның эки шынарын, ажыл-ишке түткүлдүүн херечилеп турар.

Бодунуң байлак дружулгазын эш-оорүнге сүмелеп, хуралга чугаалап, чонга тайылбырлап-даа турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бүгүле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга бараалгадып турарының чыриткылыг хереченин малчын бодунуң амыдыралындан бадыткап олурар. Юбилейлиг чылда хөй хураган өстүрүп доруктурганы дээш 24 хураган, эдбекшилдиг дүк кыргын алганы дээш 560 рубль шаңнал алган.

Элезинниг Хайыраканның
Эрес оглу Бадыжыкка
Шагаа хүнүн таварыштыр
Шаңнал-мактал
тудаалынар.

Улуг-Хем районда Хайыракан кодээ клубунуң бот-тывынгыр артистериниң чаа чылдың бүдүүзүнде чонга ынчаар аян тудуп эгелээни таварылга эвес.

Тоску беш чылдың баштайгызында эш-Бадыжык төрүүр чүс хойга онаштыр 120 хураганны доруктуруп остүрерин, хой бүрүзүнден 3 кг дүктү кыргын алырын, бодунуң күжү-биле 80 центнер ешенни белеткээрин хүлээгеп. Сураглыг малчын бодунуң сөзүн амыдыралга боттандырып шыдаар.

М. БИЧЕ-ООЛ.

ЭЭЛЧЕГЛИГ АЖЫЛДА

Партийжи даалга ёзугаар малчыннарга беседа кылып чорааш, Баян-Дугайны куду чөлзин ор мен. Бараанды, аът мунган, боргүнүң халбаңын безин дүжүрбээн, эрес шинчилиг кижи, менче уткуштур чоруп олур. Чоокшулап келзеле, мээң таныыр кижим — бистиң «Искра» колхозтуң хоочун чылгычызы коммунист Монгуш Сенденмаевич Деспил-оол.

Амыр-менди солчуп чоруй, оон кайнаар углап, кандыг ажыл-үүлеже далажып чоруурун сонуургадым.

— Чылгывысты ээлчежин кадарар апарган бис, аал-орапывыс колхоз төвүнде. Бо удаада мээң ээлчээм келген, эжимни халаарым-биле бар чор мен — деп мынды.

Улам-на сонуургап, СЭКП обкомунуң IX пленумунуң доктаалын сактып келгеш, оларның канчаар ажылдап, чурттап турарын, чугаа аразында айтыра каапты.

— Чылгы ажылында сес чыл чоокшулап чор мен. Мурнуку чылдарда бистиң колхозтуң чылгызы барык-ла үстүрүнге четкен турган. Чылгы малдың ылаңгыя Тываның байдалынга чүгулазын айыткан элээн каш материалдар «Шын» солунга парлаттынган. Ол малды үнелеп көрген чүүлдерни чамдык топ солуннардан база номчаан мен, ам бистиң чылгывыс өскен.

Монгуш Сенденмаевич бодунуң ажылын допчулап чугаалаш, чылгы остүрериниң эрткен беш чыл планын колхоз чедиишкинiниг күүсеткениң илереткеш, юбилейлиг чылда төрүүр чүс беге онаштыр 100 кулунну доруктуруп остүргенин тайылбырлады. Оон ыңай малчынның уламчылааны болза:

— Эрткен чылын 15 бени саарынга үскеш, оон кылган хымыстан эвээш эвес орулганы киирген бис, а бо чылын 21 бени саарын планнап турар. Ол ышкаш эрткен чылын эжим-биле 80 центнер ешенни белеткээн бис, а бо чылын 150 центнерден куду эвести ажаап алыр бис.

Оларның кадарган чылгызы семис, хүр кыштаглап турар. Чурталга амыдыралга хамаарыштыр М. С. Деспил-оолдуң допчулай чугаалааны болза:

— Ээлчеглиг кадатче шагда шилчидивис, ам шуут чаңчыктывыс. Мээң өг-бүлем суурда чурттап турар, уругларывыс 9, оларның дөрттү школада, а артканнары ясли-садта. Шынап-ла магалыг-дыр: ажылдан келгеш чупар-бажыңнаар, ажы-төлү хандырылгада, аалораны чылыг бажыңда. Совет кижилерге бараалгаткан бүгү-ле кежиктерни ам деңге четтирип турарывыска чоргаараныр бис.

Чылгычы Монгуш Сенденмаевич Деспил-оолдуң бо чугаазын дыңнаш, сеткилимниң канызындан аажок өөрээн мен. Малчын-биле байырлашкаш, оон ажыл-ижинге улам-на чедиишкинни күзээш. Бажың-Алаак суурже углай, кежээки чыварга адаанаштыр чөлзиптим.

С. ТАСПАЙ.
Чөөн-Хемчик район.

Бо чуруктан Хову-Аксының геология-шинчилел бөлүүнүң хоочун ажылдакчызы, чер үттээр станоктуң башкарыкчызы, Тыва АССРниң Дээди Совединиң депутады С. М. Түменхо (солагай талазында) улуг мастер А. Ф. Мартюшов, бөлүктүң начальниги геолог Ю. С. Самойлюк олар-биле таныжынар.

С. МААДЫНЫҢ фотозу.

Доктаамал семинар

Партияның Эрзин райкомунуң чанында доктаамал семинар организастаанын партия ажылдакчылары үнелеп, оон ээлчеглиг кичээлинге идепкейлиг кээп өөренип турар. Колхозтарда, будүүлге болгаш албан черлеринде партия организацияларының секретарьлары, оларның оралакчылары шупту семинарның дыңнакчылары, ында СЭКП райкомунуң ажылдакчылары база киржип турар.

Ай санында болуру чурумчаан ол семинарга партия төөгүзүнге хамаарышкан темаларга теоретиктиг лекциялар, делегей байдалының дугайы, партияның организастыг болгаш идеологтуг ажылдарының практиктиг дуржулгалары база өске-даа айтырыглар талазыбиле кичээлдер болуп турар.

Д. МОНГУШ.

ПАРИЖ КОММУНАЗЫНЫҢ ОЮНГА

Бо чылдың март 18-те баштайгы пролетар революциязы—Париж Коммуназының 100 чыл оюн демдеглээр болгай бис.

Тываның ном үндүрер чери аңаа уткуштур бүгү делегейниң пролетариадының баштынчызы болгаш башкызы К. Маркстың «Франциядa хамааты дайын» деп ажылын тыва дылче очудургаш, парлап үндүрүп турар. Ол ажылды К. Маркс Интернационалдың Кол Чөвүлелиниң даасканы-биле бижээн.

Ажылчыннарның Бүгү-делегей Эштелгезиниң Кол Чөвүлелиниң француз-прусс дайын дугайында бирги кыйгырыы-биле ол ном эгелээн. Кыйгырыгны база К. Маркс бижээн. Ол ажыл болза, ажылчын аңгының милитаризмге болгаш дайынга хамаарылгазының дугайында айтырыг талазы-биле марксизмниң эң чугула документилериниң бирээзи болур. Ол документиниң соонда Интернационалдың ийи дугаар кыйгырыын база киирген болгаш чүгле оон соонда «Франциядa хамааты дайынны» парлаан. Ол ийи кыйгырыг Маркстың болгаш Энгельстиң эжелекчи дайынзарга удур, пролетаржы интернационализмниң принциптерин амыдыралга боттандырар дээш демиселиниң херечизи болур.

Бирги кыйгырыгда Маркс тергиидекчи аңгыларның боттарының эрге-ажыктарынга дүүштүр кыпсып үндүрүп турары эжелекчи дайыннарының социал чылдагааннарының дугайында марксисчи өөредигиниң эң-не чугула дүрүмнерин бүзүрелдии-биле үндезилээн. Эжелекчи дайыннар революсчу шимчээшкинни, чүнүң-даа мурнунда пролетариаттың хосталгалыг шимчээшкинiн базар сорулганы салып турарын Маркс көргүскен. Француз-прусс дайынның ёзулуг чылдагааннарын ол тодаргай тайылбырлаан.

Дайын бодунуң баштайгы чадазында Германияның талазындан камгалакчы шынарлыг боон турган. Чүге дээрге, ол дайын III Наполеоннуң Германияның каттыжымышкынынга шаптыктаар дээн оралдажымышкынынга удур угланган. Оонбиле кады Маркс Бисмарктың чазааның реаксылыг шынарын айытпышаан, Германияның талазындан эжелекчи дайынче оон шилчий бээрiниң айылын көргүскен. Бирги кыйгырыгта Маркс француз болгаш немец ажылчыннарның эрге-ажыктарынга чаңгыс аайын онзалап демдеглеп, ийи чурттуң тергиидекчи аңгыларының эжелекчи политиказынга удур кады демисежириче кыйгырган.

Француз шериглериниң чылча шаптырганының, Ийиги империяның бууран дүшкенiниң болгаш 1870 чылдың сентябрь 4-те Францияга республиканы тургусканының соонда, дайын Германияның талазындан ам эжелекчи дайын болу берген. Өскерли берген байдал-биле холбаштыр Маркс Интернационалдың Кол Чөвүлелиниң француз-прусс дайын дугайында ийиги кыйгырыын бижээн болгаш аңаа дайынның ийи дугаар чадазынга немец болгаш француз пролетариаттың сорулгаларын тодараткан.

Ийиги кыйгырыгга кол согугну Маркс прусс дайынзырактарның, юнкерлерниң болгаш буржуазияның эжелекчи чүткүдериниче удур угландырган. Эжелекчи дайынны агартыр дээш прусс чазактың ажыглап турган меге чылдактарын Маркс сойгалап илереткен. Эльзас болгаш Лотарингияны күшбиле хунаап каттыштырып алганын, прусс юнкерлериниң болгаш немец буржуазияның идеологтарының төөгүге ооргаланып үндезилеп турган оралдажымышкыннарының база ийи күрүне аразында кызыгаарны тургузарда шериг стратегтиг боалдарны барымдаалаар дээрзинин мугулайын ол көргүскен.

Ол дайынның соонда болган болуушкуннар Германияның тергиидекчи аңгыларының эжелекчи политиказының түңнелинде, француз-прусс дайын оон ыңай чаа европейжи дайынларны сөөлүнде барып болдурар, а прусс юнкерлериниң болгаш немец буржуазияның Франциядa үптээни база француз черлерни оларның эжелеп алганы Франция биле Россияның аразынга Германияга удур шериг эвилелин тургузарынга чедирер дээн Маркстың баш удур көрүүшкүнүн долузу-биле бадыткаан.

Ийиги кыйгырыгда немец ажылчын аңгы Эльзас болгаш Лотарингияны күш-биле эжелеп каттыштырарынга удур хөделир, Франция-биле чөптүг тайбың керээзин чарар болгаар чадазынга немец болгаш француз пролетариаттың эрге-ажыктарын, Германияның ажылчыннарының Францияның ажылчыннарынга удур суглар

Советтерниң ролюн бедидер

Бай-Тайга районнуң көдээ Советтеринде сессияларга айтырыглар белеткээри база оларны эрттиреринің практиказы элээн экижээн. Сессияларга ажыл-агыйның чугула айтырыгларын чугаалажып турар. Эрткен чылын болуп эрткилээн сессияларга район Совединиң депутаттарының хөй нуруузу киржип, ацаа активтерни калбаа-биле олурушторуп келген. Депутаттар болгаш активтер ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң сорулгаларын күүседиринче ажылчы чонну мобилизастаарынга идепкейлиг киржип турар. Советтерниң организас-массалыг ажылдары, депутаттарның болгаш доктаамал комиссияларының ажыл-херекчи болгаш идепкейжи чоруу элээн бедип турар. Үлегерлиг ажыл-ижи дээш 83 депутат Ленинчи юбилей медалы-биле шаңнатканы маңаа тодаргай чижек болур.

Райкүүскомнуң хуралдарынга янзы-бүрү чугула айтырыгларны шиитпирлеп турар. Оон иштинде үндүрген шиитпирлериниң күүселдезиниң талазы-биле 10 айтырыгны чоокку үеде чугаалашкан. Район Советинге соңгуткан 45 депутаттың иштинден 31 депутат бир катап, 11 депутат 2 удаа боттарының округтарынга отчёттарны берген. Көдээ Советтерде 125 депутат шуптузу боттарының округтарынга 2 чедир отчёттарны кылып, чонбиле харылзааны экижиткен. Ылаңгыя район Совединиң депутаттары Салчак Бакчап, Сыргыт-оол Шагдыр, Тойбу-Хаа Салчак, Хертек Кудурукпай, көдээ Советтер депутаттары Георгий Лопсан, Елизавета Дуган, Семис-оол Кара-Сал, Баадан Хертек болгаш өскелер-даа соңгуткан округтарынга отчёттарын берип, сессияларның шиитпирлерин таныштырып, ону күүседиринче чонну идепкейлиг эвилелдеп турар.

Советтерниң доктаамал комиссияларының иштинден көдээ ажыл-агый болгаш бойдус камгалалының, орук-тудуг, чаагайжыдылга, харылзаа база культура-чырыдышкын, улус өөредилгээи болгаш кадык камгалалы, план, саң-хөө, бюджет, социал хандырылга талазы-биле комиссиялар күүскомнарга айтырыгларны белеткээринге идепкейлиг киржип, эдериичилеткелдерни доктаамал кылып, отчёттарын сессияларга берип тураалар.

Советтер чанында хөй-нийти организациялары ажылын мурнукузундан идепкейжиткен. Найыралда, Бай-Талда, Кара-Хөлде, Кызыл-Дагда херээженнер чөвүлелдери (даргалары Серен Көк, Дамба Былак, Анай-оол Белек, Александра Хураган-оол, Иргит Севил) дээре ажылдап турар. Райкүүскомнуң иштики херектер, культура, социал хандырылга, саң килдизи, район, көдээ ажыл-агый эргелели чон мурнуига отчёттарын бергеннер. Ажылчы чоннарның хуралдарын көдээ Советтериң аайы-биле 26 кезек черге эрттирген. Советтер ажылдакчыларының билиин бедидер талазы-биле чамдык ажылдар база чоруттунган.

Район Совединиң күүскомунуң организас-массалыг ажылында чамдык эки чедиишкиннер бар-даа болза, шыңгыы четпестер база бар. Район Совединиң 45 депутадының 14-тү боттарының соңгукчуларының мурнунга чыл иштинде отчёдун бербээн. Депутат Донгак Бора-оол чаңгыс-даа катап отчёдун бербээн, а Хомушку Александра 3 сессияга чылдагаан чок олурушпаан.

Район Совединиң күүскому мурнакчы көдээ Советтериң арга-дружулгазын багай нептередип, үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин хынаваин, Советтериң ажыл-херекчи ролюн бедитпээниниң түңнелинде, олар ажыл-агый айтырыгларынче эки хандылап кирбейн турар. Мал кажаалары ам-даа чедиишпес, малчыннар бажыңнар-биле чедир хандыртынмаан. Хлеб быжырар план күүсеттинзе-даа, хлеб-биле чонну багай хандырып келген, ооң шынары багай, чиг азы өртең болур таварылгалар хөй. Столоваяларда блюдаларның ассортиментизи ам-даа кончуг кызыы, сүттен болгаш погаадан кылган чемнер барык чок. Садыгның культуразы ам-даа чавыс, өре-самчыгдалдар кылыр чорук үргүлчүлевишаан.

Байдал мындыг турда, райкүүском болгаш көдээ Советтерниң күүскомнары бо талазы-биле контрольду болгаш удуртулганы четпес боттандырып турарын үстүнде чижектер көргүзүп турар. Суурлар чаагайжыдылгазынче Тээли, Бай-Тал, Кызыл-Даг көдээ Советтер шоолуг кичээнгей салбайн келген. Кызыл-Даг, Бай-Тал, Найырал суурларда бажыңнар, кайы хамаанчок туттунуп турарындан кудумчу, кварталдар корум-чуруму чок, ногаан ыяштар эвээш тарыттынып турар.

Чамдык көдээ Советтер клуб чөвүлелдериниң ажылынче кошкак кичээнгей салып, оларга даянмайн турарындан ында культура-массалыг ажылдар эжиживейн турар. Бай-Тал, Кызыл-Даг суурларының клубтары одаар чүүл-биле чедир хандыртынмаан, арыг-шевер эвес, четпес дериттинген. Советтериң чамдык доктаамал комиссиялары ажылдаваан. Район Совединиң хоойлу камгалалының доктаамал комиссиязы (даргазы эш Чамбый-оол) аныяктар херектериниң доктаамал комиссиязы (даргазы эш Дробышевская) кандыг-даа тодаргай ажыл чоруттпаан.

Бүгү-ниити 8 чыл өөредилгезиниң Хоойлузуп Советтер четпес боттандырып келген. Эрткен чылын дараазында класстарже 2552 өөреникчи шилчизе-даа, 299 өөреникчи ол класстарынга катап өөренири-биле арткан. Уруглар үчүдүн тодаргай кылбаанындан, элээн хөй өөреникчилер школага хаара туттунмаан. Улус өөредилгезиниң талазыбиле депутат бөлүктери болгаш постулары тургустунмаан. Соңгукчуларның чагыгларын күүсетпес, чоңдан кирип турар негелде, хомудалдарны чогуур өйүнде көрбес фактылар база бар. Районнуң чер-чер Советтери депутаттарның, хөй-нийти организацияларының ролюн бедидип, бодунуң организас-массалыг ажылын чогуур негелдезинге чедир тургускан болза, ындыг четпестер турбас ийик.

Бай-Тайганың район болгаш көдээ Советтери партияның ээлчеглиг съездизин төлептиг уткуурунче районнуң ажылчы чонун мобилизастап, мал кыштаглаашкынын организастыг доозар, часкы хову ажылдарынга эки белеткенир талазы-биле организастыг хемчеглерни алыр ужурлуг.

К. ДАНЗЫН-ООЛ,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң оргкилдизиниң улуг инструктору.

Идепкейлиг депутат

Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык суурга холунда папка тудуп алган, чеден хар чедер чыгай берген, көк баштыг хереэжен кижини бо-ла көрүп болур. Ол ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл-Мажалык суур Совединиң депутады, персоналдыг пенсионер Салчак Чадамбаевна Дыяк-тыр. Салчак Чадамбаевна Кызыл-Мажалык суур Совединиң депутадыгга ам үш удаа соңгудуп, чоннуң мурнунга бараан болур депутат хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар.

Ол бодунуң соңгукчуларынга доктаамал барып, депутат ажыл-чорудулгазының дугайында отчёдун кылып, соңгукчуларның чагыгларын болгаш дилеглерин чогуур организацияларның мурнунга барып тургузуп, оларның күүселдезин чедип алыр дээш, чүткүлдүг ажылдап турар. Чижээлээрге эрткен чылын соңгукчу Ш. Моңгуштуң уруун уруглар садыгга тургузар дугайында ооң дилээн чогуур черлерге тургузуп тургаш, ол айтырыгны таарымчалыг кылдыр шиитпирлээрин чедип алган.

Эш Дыяк караа көзүлбестер шиитпелиниң районда эге организациязының удуртур ажылынга ам 10 чыл бооп турар. Организацияның кежигүнериниң саны сөөлгү 2 чыл иштинде барык 2 катап өскен, улуска материалдыг дуза көргүзер ажыл ында багай эвес чоруп турар.

Салчак Чадамбаевна чүгле хөй-нийти ажылынга идепкейлиг эвес, күш-ажылга кончуг ынак. Ол амыдырал хандырылга комбинадынга 20 чыл хире дараныкчы болуп, ол ажылдың кончуг нарын дуружулгазынга дыка хөй хереэженнерни өөреткен. Амгы үеде назылап кыраан-даа болза, дыка нарын дараныларга кылыгларын күүседип орар.

Коммунист депутат СЭКПниң XXIV съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш бодунуң соңгукчуларының ортузунга депутат ажыл-чорудулгазын улам күштелдирип турар.

М. ООРЖАК.

Ээлчеглиг семинар

Партия ажылдакчыларының политиктиг билиин улам бедидер, практиктиг ажылының дуржулгазын байыдар сорулга-биле СЭКП Таңды райкомунуң чанында доктаамал семинар организастаттынган. Ооң дыңнакчылары парткомнар болгаш эге организация секретарьлары, оларның оралакчылары база партия райкомунуң ажылдакчылары болуп турар.

Ай санында болуп турары чурумчаан ол семинарның чоокта эрткен бир ээлчеглиг кичээлин көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга чоруткан, аңаа 60 ажыг кижи өөренген. Районнуң чер болганындан келген дыңнакчылар ында делгеттинген янзы-бүрү диаграммаларны, схема, стенд болгаш плакаттарны, станцияның эртем ажылчорудулгазын көргүскен өске-даа чурагайларны сонуургааннар.

СЭКП райкомунуң секретары Н. Б. Тыртык-Кара семинарны ажыктаан, Дуржулга станциязында партком секретары, С. С. Петеневка сөс берген. Партийжи-организастыг болгаш политиктиг кижизидилге ажылының коллективте канчаар тургустунганын, станцияның эртем, дуржулга ажылынга холбаштыр ол ону тодаргай көргүскен. Дараазында сөс алган В. Д. Назынооол, В. С. Фомин, М. А. Бабанин оларның чугаалары дыңнакчыларның кичээнгейин база хаара тутkан.

Семинарның практиктиг кичээлиниң бирээзин төп сүт-бараан фермазынга эрттиргени солун болган. Ол ышкаш станцияда парторганизацияның ээлчеглиг нийти ажык хуралынга бүгү дыңнакчылар база олуржуп эрткен.

Дараазында семинарны «Революцияның чалбыжы» колхозка чыылдырарын дугурушкан.

С. ТУШКОВ.

ДАШТЫКЫДА

ПОЛИТИКТИГ ТААРЫШТЫР ШИИТПИРЛЭЭШКИНЧЕ БЫЖЫГ УГЛАНЫЫШКЫН

Делегейниң хөй-нийтизи Чоокку Чөөн чүкте байдалга хамаарыштыр Совет чазактың медеглелин улуг кичээнгейбиле хүлээп алган. Чоокку Чөөн чүктүң кризизин политика талазы-биле таарыштыр шиитпирлээрин хандырарынга Совет чазактың чүткүлдүүн хөй чурттарның парлалгазы дэмдеглеп турар.

* * *

ПРАГА. Чоокку Чөөн чүкте байдалга холбаштыр Совет чазактың медеглели — чехословак парлалганың кол кичээнгейинде «Харысалга АКШ-ка болгаш Израильге спаажыр», «Делегейниң бүгү күрүнелеринге кыйгырыг» деп улуг эгелер-биле солуннарның дэмдеглээни: араб чурттарга удур агрессияның уржуктарын узуткаары болгаш Чоокку Чөөн чүкте чөрүлдээни политика талазы-биле таарыштыр шиитпирлээрин чедип алыры делегейниң эң чугула болгаш соңгаарлаттынмас айтырыгларының бирээзи болуп артышаан. Каттышкан Араб Республиканың элээн каш боттуг саналдарынга Израиль херек кырынга удур харыыны бергеш, бодунуң дээрбечи негелделериниден ойталаар хөөн чок агрессор кылдыр бодун бүгү делегейниң мурнунга база катап көргүскен. Чоокку Чөөн чүкке тайбыңче ак сеткилдии-биле чүткүлдүг кижилер Каттышкан Араб Республиканың саналдарын күзел ханыышкыны-биле хүлээп алган болгай деп, солуннар демдеглээн.

Израиль чазак политика талазы-биле таарыштыр шиитпирлээшкинни үзеринче, Чоокку Чөөн чүкте байдалды улам ыңай дорайтадырынче угланыышкынны чорутпушаан, АКШ-тың деткимчезинге идеген турар. Каттышкан Штаттар араб чурттарга удур Израильдиң агрессчи политиказын өскериип чокка деткип, агрессорларны камгалап, оларга ээ чаа боо-чепсекти берип турар деп, чехословак парлалга бижээн.

АКШ болгаш Израиль Чоокку Чөөн чүкте тургустунган байдал дээш бүрүн харысалганы хүлээр ужурлуг деп, парлалга демдеглээн.

СОФИЯ. Болгар солуннар Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайында Совет чазактың медеглелин парлавышаан, Совет Эвилели Чоокку Чөөн чүкте чөрүлдээни политиктиг аргалар-биле таарыштыр шиитпирлээр дээш быжыы-биле туржуп турар деп демдеглээн. Чоокку Чөөн чүктүң айтырыы

Музейниң залдарында

Чонга бараалгадыр

«Чонуң коммунистиг кижизидилгезинге музейлерниң ролюн бедидер дугайында» СЭКП ТК-ниң доктаалын амыдырал боттандырар сорулгабиле Тыванып чурт-шинчилел музейиниң ажылдакчылары чаа-чаа сорулгаларны салып, музейниң бүгү экспозицияларын сайзырапгайжыдарынче кичээнгейни күштелдирген.

Тус-тус кварталдарга чардынган ажыл планы ёзугаар Тыванып ацгы-ацгы районнарынче шинчилел экспедициязын чоруткулаан. Шак ындыг экспедицияларны эрткен чылдың чайынында Бай-Тайга районнуң Кара-Хөлче, Кызыл Хоорайның Тере-Хөлче кылганының сөөлүнде музейге 160 хире үнелиг коллекция чыгдынган. Оон иштинде хүрээхинттиң хөй санныг судур номнары, бурунгу тыва чонуң эдилелдери — оттук-бижек, хоорге, кулак сыргалары, хөгжүм херекселдери болгаш өске-даа түүлдер хөй. Ол-ла экспонаттарның аразында хам кижиниң бүрүн дериг-дүнгүрү база бар.

Сөөлгү үеде бистиң музейге Тывага партизан шимчээшкинниң киржикчилериниң, тыва эки турачыларның, ТАР үезинде партия, күрүне ажылдакчыларының болгаш Тываның ревшериниң дайынчыларының дугайында материалдар болгаш фото-чуруктар элбээ-биле кирген. Бо материалдарны чырыгга Тыва Арат Республика үезинде намның, күрүнениң политиктиг ажылынга идепкейлиг киржин чораан эштер дузалажып, элээн каш фотонегативтерни биске берген болгаш сактыышкыннарны бижээн. Шак ындыг төөгү материалдарын чырыгга хоочун коммунист Константин Очур-оол, эки турачы Ховалыг Очур, хоочун башкы Салчак Шаравии олар идепкейлиг киришкеннер. Ховар номнарның база тыптып турары онза өөрүнүүр. Ылаңгыя ТАР-ның төөгүзүнүң талазы-биле «Тыва акша», «Ленин, Октябрь болгаш Тыва», «Тываның кызыл партизаннары» деп номнар бар.

Амгы үеде «Совет улус коммунизм үезинде» деп, экспозицияның белеткел ажылынче күштү моөнгедивис. Маңаа хамаарыштыр республиканың кодээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш культура адырларының аайы-биле делгелгелерни эрткен чылын организастадывыс. Ол делгелгелерге «Тыва кобальт», «Тыва дагдүгү» комбинаттарга эрткилээн эртем-техниктиг конференцияларның, тыва бижиктиң 40 чыл ооңга тураскаатказ конференциядан алган материалдар колдаан. Ол ышкаш чаа белеткеп турарывыс экспозицияда Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтуң, Тандыда «Элегес» совхозтуң амыдыралын көргүскен материалдарны кодээ ажыл-агый килдизи чыып турар.

Сөөлгү чылдарда бойдус килдизи экспозицияның фондузун улам немеп, көвүдедир соруга-биле ажылды чоруткан. Бо ажылды боттандырар дээш музейниң ажылдакчылары районнарже үнүшкүннерни кылгылаан. Чижээ, эрткен чайын Тожудан 23 төрел үнүштериң 100 ажыг хевирлерни чыгган болгаш оларның шүптүзүн чурумчуду делгээн. Ук делгелгени чурумчударынга, эм болгаш амданныг үнүштериң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчызы, биология эртеминиң кандидады А. П. Шретер биске дузалажып, үжен чылдарда-ла чыгдынган, фондуга кадагалаттынып чыткан хөй санныг гербарий-үнүштерни дагыи тодаратказ.

Дириг амытаннар-биле бистиң Тыва байлак. Ынчангаш Тывада бар куштарның, аңнарның бүгү хевирлериниң шүптүзүн музейге делгеп көргүзер соруглалыг бис. Ховар куштарның экспозициязын чоорту долдуруп, суг куштары, балык аймаа, дуюглуг черлик аңнарның диорамаларын үргүлүг чаартып турар бис. Ындыг-даа болза дириг бойдус түс-түзүнде хевирлер аайы-биле көргүстүнген болганда, дириг амытаннарның озуп, турлагжып турар чери тодаргай айттынмаан. Бо бистиң четпес ажылывыстыр. Ону эде кылыры чугула.

Чурт-шинчилели школачыларның коммунистиг кижизидилгезинге улуг рольдуг. Ынчангаш бистиң республиканың алдан чыгам школаларында музейлер болгаш бойдус булуңнары бар. Чижээ; Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарының, Кызылдың № 2 школазында музейлерниң ажылы черле эки. Мындыг янзылыг ажылдарны республиканың школа бүрүзүнге чорудары күзенчиг.

Бистиң музей бодунуң солун ажылдары-биле чонуң кичээнгейни хаара туткан. Эрткен чылын музейни 50 муң хире кижи көрген болгаш хөй санныг тематиктиг экскурсиялар болгулаан. Ол ышкаш музейниң коллективинден 15 кезек черлерге көжүп чоруур делгелгелерни, лекцияларны, ужуражышкыннарны организастаан.

М. ДЕЛЕГ,
Алдан-маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң директору.

Чигирзиг шаңнал дээш

Конькичилер маргылдаазы эрттирип турар «Юность» деп спорт комбинадының ээлери бодунуң чүгүзүшүн чаа рекорд тургускан кижилерни шаңнаары-биле шоколад конькилерлиг кайгамык улуг торттарны чагыткан. Ынчалза-даа Коломна чурттуг, делегей чемпиону чораан Валерий Муратовтуң 500 метрни 39,1 секундада эрткеш, 1970 чылда тургускан рекордун баштайгы хүнде кым-даа акижидип шыдаваан. Ынчангаш баштайгы хүнде торттар бүдүн хевээр арткан.

Валерий Башанов 42,45 секунданы көргүскеш, типлээн. Ийиги черни А. Лепешкин — демир-орук транспортунуң Новосибирскиде институдунуң башкызы — 42,59 секундада эрткеш, ээлээн. 42,68 секунданы көргүскен ийи конькичиге — Челябинскиниң политехниктиг институдунуң башкызы Геннадий Скворцовка болгаш Горькийде электрик Валерий Хановка хүлер медальдарны тывыскан.

Дөрт хевирге маргыжарларның аразынган Валерий Троицкий (Алма-Ата) 42, 82 секунданы көргүскеш, типлээн. Чурттуң тулган чемпиону, москвачы Валерий Лаврушкинниң көргүзүү—42,94 секунда, ССРЭ-ниң Кубогунуң эдилекчизи, Киров хоорай чурттуг Александр Чекулаев 44,1 секундада эрткеп.

Воскресенье кежээзинде Свердловскиге соок күштели берген, ынчангаш 5000 метрге чарыгты понедельникте эрттирген.

Ю. ХРОМОВ.
(СЭТА-ның түскай корр).

Хоккей маргылдаазы

Эрткен дыштанып хүнде Чөөн-Хемчик районнуң Чадаанага колхоз, совхозтарның мячиктиг хоккей талазы-биле «Урожай» эки тура спорт виитилелиниң республика маргылдаазы болуп эрткен.

Аңаа капитан Юрий Ооржактың («Сүт-Хөл» совхоз) командазы бирги черни алган. Ийиги, үшкү черлерни «Барлык» совхозтуң болгаш Каа-Хем районнуң командалары дараалаштыр ээлээн.

«Сүт-Хөл» биле «Барлык» совхозтарның шилиндек болган командаларын оюннуң түңнелинде ойнаткан. 3—2 болуп, сүт-хөлчүлериниң тиилелгеаи-биле доозулган.

Тиилээн команда шилчип чоруур кубок-биле, ийиги-үшкү черни алган командалар вымпел-биле шаңнаткан. Маргылдаа солун болгаш организастыг эрткен. С. МОНГУШ.

Кызылдың амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны Иван Чижов будүрүлгениң мурнакчызы. Хостуг үелеринде спортчу мергежилгин база бедидип турар. Ол ам аар атлетика талазы-биле республикада сураглыг спортчу апарган.

Хоочун спортчу чоокта чаа эрткен аар атлетика талазы-биле республика спортунга киришкеш багай эвес түңнелди көргүскен.

ЧУРУКТА: И. Чижов аар денгеге үлүүн күүседип турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ЧУРУКТА: Кызылдың уран түүл училищезинде кичээл чоруп тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Номчукчунуң бодалы

РОМАН-НА-ДЫР

Чогаалчы Алдын-оол Даржаның романын номчаап, чогаалчының арга-мергежилиниң көзүлдүр-ле оскенин эскердим. «Демир оглун» улуг сонуургал-биле кижи номчуур, ол шынап-ла, авторнуң эң чедимчелиг чогаалдарының бирээзи-дир: темазы чаа, амыдыралчы, үеге дүгжүп турар. Тываның ам шуут-ла тургустунуп келген ажылчын аңгызының ажыл-херээн мында көргүскен. Чогаалдың сюжет тургузуунда улуг нарын чүве чок, ынчалза-даа кезек-кезек, кижи манаваан солун угланыышкыннар бо-ла таварышкылап кээр. Мээң номчуп билгеним-биле алырга, бо чогаалдың эң-не чедимчелиг шиитпирлеттинген түүлдери — чогаалдың маадырларының психологтуг портрет мөзүлерин кижи бүргүзүнге хамаарыштыр тодаргай көргүзүп, оларның дыл-домаан, аажы-чаңын, бүдүжүн түс-түзүнде чедимчелиг сайзырадып, аңгы-аңгы эпизодтарның үеанде шын дамчыдып келгенинде. Ол ышкаш чогаалдың дыл-домаанда аажок сүүзүннүг: деңнелгелер, метафоралар, үлегер домактар, кожумактарны болгаш өске-даа чечен аргаларны таарымчалыг, мергежи-биле ажыглап турар.

Кижиниң сонуургалын чайгаар-ла хаара тудуп кээр бүзүренчи-биле көргүстүнген овур-хевирлер—аныяк ажылчыннар: Аяс Эрелчинниң, Светлана Радченконуң, Сарыг-оолдуң, хоочун кырган ажылдакчылар: завод директору Алексей Буянович Демир-оолдуң, цех даргазы турган Алексей Амырович Бадының база комсомолчу студент кыс Тананы болгаш өскелерниң-даа овур-хевирин адап болур.

Чогаалдың кол конфликтилиг чиидгенишкини колдуунда эгезинден эгелээш, төнчүзүнге чедир эрги биле чааның, анык салгал биле консерватывтиг, чыдып калган үзел-бодалдыг, бот-тогдунчак кижилерниң аразында үскүлежишкиннер-биле илереттинип турар.

Бады — заводка үр ажылдап келген, заводунга мнак, ол—цех даргазы чораан кижи. Ол кончуг ат-алдарлыг: ооң чаңгыс сөзүнден-не, чаңгыс көрүжүнден-не улус ону билип, ооң негелделерин күүседип, харын-даа ооң коргупсестир турган. Ынчалза-даа, чаартылталарга, өскерлиишкиннерге ооң хөңү чок. Эртем-техниканың чедимшикинчери, чаа салгалдың аваангыр-тывынгыры, өде-чаразы ону ажыы-биле анчыгзындырып эгелээр болгаш харында мырыңай Аясты көөр хөңү чоктальп, хөп-чиптен эгелээш, ажыы-биле ажээн-чеңгээлиг-даа чоруктарга чедип, адак соонда мораль талазыбиле будулуп, арагалаашкынче сундугуп турган, шуут-ла кем-херек үүлгедиишкинниге чедир ооң кудулаа кээрин автор тодаргай көргүскен.

Аныяк ажылчын Аяс Эрелчин, амгы шагның эки аныяк өскени дег, дорт, эрес, омак-хөглүг мөзүг-будуштуг. Шын дээш, чаартылгалар дээш, ынакшыл дээш ол түден-даа кортпас, туржун шыдаар, канчаар шиитпирлээн болдур, ынчаар кылыр чаныш-сыныш чок тура-соруктугларның бирээзин. Ол чаартыкчы-рационализаторжу ажылчын-дыр деп чогаалда илереп кээр.

База бир эки чүве—Аяс, Тана, Светлана оларның аразында ынакшыл шугумун бүзүренчиг, чаражы-биле чуруп көргүскен. Маңаа мен бодаарымга, четпес чүве — Тана биле Аястың ынакшылының амин эрттир дүрген бүдө бээри болгаш ооң хөлүн эрттир, сүт дег ак болуп, сагыш ышкаш чогуп турарында. Оларның аразында ынакшыл элементилери аажок эрте (Тана 2 класска турда-ла) эгелээнзиг көргүзүп турары бүзүренчиг эвес.

Завод директору Демир-оол биле Бады шаг-шаандан өңнүктер, заводка деңге ажылдап эгелээн. Баштайгы паспорт тыпсын турган үеде Бады орта эжиниң Алексей деп адын база атташ кылдыр бодунга бижидип алган. «Эжишкилериң ады чаңгыс-даа болза, мөзүг ийи аңгы болуп артып калган» деп автор шын түңнеп бижээн.

Чечен чогаалдың янзы-бүрү аргаларын тывынгыр, чараш ажыглап турарын дараазында чижектерден көрүп болур: «Кыс ойнай аарак ээлгир чиңге холу-биле оолдуң өштүнден илбектеп аарга, ийи аныяк кижиниң холдары эвес, а ийи куу куштуң моюнары ораажып, эргеленчип, хоюг чөөктери-биле дүрбүжүп чораан-даа дег» дээнин бодап көрээли. А заводту чураанны мындыг: «ишкээр хем эриинде, апыяктарның бар чыдар уунда дүргек кара ыш бургурткайның, чайыктың кара булуду дег көстүп, бойдустуң ширайын эде чурувушаан, ургу черге майтайты үнген ыяшкылаштыр чер ажа чатылып каап турган. Амыдыг чүве ышкаш, күчүлүг улуг завод даң-биле деңге оттуп, ыжын-бузун бургурады тыныи турганы ол-дур ийин».

Чогаалда орус, тыва улустуң интернационалчы эпнайыралын болгаш кады ажылдажылгазын бүзүренчиг, ынын илереткен. Аяс Эрелчинниң ада ызыгууруп ийи-үш ада ажылдыр төөгүп келгени солун. Ынчалзажок чогаалда ам-даа чедир бодаттынмаан бодалдар база чок эвес деп бодаар мен. Тайгага чурттап турган кырган ашак Таскал биле ооң уруу Пөштеймааны (Лястың авазы) октуг-боолуг чазак-чагырга кижилери истеп, сүрүп турарын болгаш ашак оларның ужун чутлуп өлүп каарын, а ол болуушкунга ол улустуң хамаарылгазының эмин эрттир хамаан чогун, кадыг-дошкунун номчаап, кижиниң сеткилинге кандыг-ла-бир анчыг чүве артып каар-дыр.

Чогаалдың, прологунда Бады 2 чыл 6 ай эрткен соонда (будалып чораанының соонда) катап заводунга чедип кээрге, Светлана Радченко ону көңгүс эскербээн кижи боон турары, а Аястың «Бистиң хоочун начыныыстың эвээ кээп турары-дыр. Аңаа байыр чедирер апаар» деп өөрүп турары арай бүзүренчиг эвес.

Ол ышкаш ужур-утказы арай билдинмес азы соора парлаттынган чамдык сөстер база бар.

Ниитизи-биле эки чогаалдыр деп билип, улуг сонуургал-биле номчаап, авторга оон-даа улуг чедишкиннерни күзедим.

Ч. СЕРЕН-ООЛ.

Чомдаг

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар онза оскерлиишкин чок хүн болур. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр. Агаарның температуразы дүне — 30—35 градус, артканнарынга—35—40 градус соор. Хүндүс—20—15 градус, артканнарынга — 15—20 градус соор.

Кызылга онза өскерлиишкин чок, булуттагылап каап турар хүн болур. Хат кошкак. Агаарның температуразы дүне — 35—37 градус, хүндүс—18—20 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Баштайгы түңнел

Мөңгүн-Тайга районнуң хереглекчилер нитилелиниң коллективи январь айда эки ажылдаан. Аъш-чем болгаш үлетпүр бараанпарын садыш сайгарарының ай планын 109 хуу күүсеткен. Белеткелдер планын үш катап ажыр күүседип шыдаан.

Чаа беш чылдың баштайгы чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш садыг ажылдакчыларының ортузунга калбарган чарыштың чаачаа мурнакчылары илереп турар. Районнуң аъш-чем магазининде Мария Чүлдүм, Тоолайлыгда ларёк эргелекчизи Хертек Мөңгүлек, чолаачы-садыгжы Санчай Мандараа, олар бараан саарылгазының ийи ай планын 115—125 хуу чедир күүсеткилээн.

Найыралдыг коллективте

Сүт-Хөл участок эмнелгезиниң туберкулёзка удур салбырын эмчи Дадар-оол Самбу-Норбуевич Ооржак удуртуп турар. Бо коллектив эрткен чылын салбырлар араазының шилчинир Кызыл тугун чаалап алган.

Сестралар Семис Ооржак, Зоя Ондар, санитаркалар Ондар Чечен, Ондар Норжунмаа олар коллективтиң мурнакчылары болуп турарлар. Олар аарыг улусту ээлдек хүлээп ап, хөй-ниитиниң амыдыралынга идепкейлиг киржип турарлар. Кижилерниң кадыы дээш кызымак ажылдап турар найыралдыг ол коллективтиң адынга өөрүп четтиргенииң чылыг сестери хүн бүрү кээп турар.

О. КААДЫР-ООЛ.

Хар четпээн уругну чемгерери

Чаш уругнуң күш болгаш нерви-психиктиг таарымчалыг өзүлдези, ону долгандыр турар бүгү чүвени шын организастаанында, бирги ээлчегде уругнуң төрүттүнген баштайгы хүшеринден эгелээш чемгереринииң чоп болгаш шын чурумун тургусканда, чүгле ынчаарда чедип ап болур.

Өзүп орар организмниң физиологтуг хереглелдеринге дүүшкен чем уругнуң дески өзүп доругарын хандырып, ону долгандыр турар даштыкы байдалдарга ооң аарыычал эвес болур чоруун болгаш шыдамыкайын бедидип турар.

Эмиг эмер уругнуң таарымчалыг өзүлдезин хандырып турар эки чем болза эмиг сүдү болуп турар. Ынчалза-даа иези кадык болгаш долу үнелиг чем-биле хандыртынган таварылгада ол болдунар. Иениң эмиг сүдүнде бүгү-ле эргежок чугула хоолулуг бүдүмелдер, минералдыг дустар, микроэлементилер бар, олар болза биология талазы-биле долу үнелиг болгаш дүргеп хайлымчал чемнер болуп турар, ында витаминнер хөй бар, ферментилер, гормоннар, антвлел бар.

Иениң эмиг сүдү уругну тоттурбас болза, ылаңгыя баштайгы үш айларда ону эмиг сүдү-биле хандырарының бүгү-ле хемчеглерин ажыглаары эргежок чугула. Чаа төрүттүнген кадык уругнуң бирги баштайгы эмзирилгеанн төрүттүнген соонда 6—12 шак болганда чорудары ажыктыг, а ооң дараазында 3—3 шак болгаш-ла эмзирип, дүне 6—6 шак болгаш-ла ынап-ла эмзирерин чурумчудары чугула.

Чаа төрүттүнген уругну эмзирерин үргүлчүлээри 20—30 минутадан ашпас ужурлуг.

Кадык уругну төрүттүгенииң баштайгы айының дургузунда хүнде 6—7 удаа, 1-ден 4—5 айга чедир 6 удаа, 5 айдан чыл чедир 5 удаа эмзирер ужурлуг.

Уругну эмзирериниң шагын иениң амыдырал байдалындан болгаш ажылыныц байдалындан хамаарыштыр доктаадып алыр. Ынчалза-даа уругну эмзирер шактарның хүн бүрүде доктаамал болуру, эмзирер үеннң аразында шактарны ыны сагыры, дүнеки үзүктелиишкинни 6 шактан ажыг эвес болуруи хандырары эргежок чугула.

Төрүттүнген соонда бүдүн чартык айдан эгелээш бүтү уругларны кылымал чем-биле чемгерер үеанде 30 мг аскорбин кислоталыг С витаминни азы яблоко, виноград болгаш кара-каттан кылган сокту хүнде бээр ужурлуг. Ооң хемчээли хүнде чартык шай омаажыныи иштинден 3 столовая омаажыныга чедирер). Балык үзүп чемненген соонда бээри эргежок чугула.

2 айлыындан эгелээш уругга хлеб быжырар ажыктыдан кылган паста хевирнии В дээр болук витаминнерии хүнде 1 шай омаажыныц иштин азы кургаг пиво ажыктызыныц гидролизатазын 2 шай омаажыныц иштии бээр.

3 ай чартыктан эгелээш слива, вишня, томат, абрикос, морковь, малина соктарын бээрии сүмелеп турар.

Честек-кат, ылаңгыя кишкудаандан кылган сокту бээрде овааримчалыг болуру чугула, олар-биле чемгерии чемге хөөн чокталыры илереп келириигe чедирии болур.

4 айлыындан эгелээш картын аштап каан яблоко суун хүнде бүдүн чартык шай омаажыныц иштиидеи 3 столовая омаажыныга чедирер бээр.

4 ай чартык уругга хүнде чартык чуурганыц сарыы, фосфор, кальций демир, А, Д, B_1, B_2, PP витаминнер кылдыр, а ол ышкаш бедик ыынарлыг белокту болгаш үстү бээр (дагаа чуургазыи хайындыргаш сарыын бээр).

Чем ижер уруглар иелериниң эминиңц сүдүнден хамаарылга чокка 5 айлар дургузувда эмер ужурлуг.

Немелде чемни эрте (дөрт айлыындан эгелеп) бээрии чамдык аарыглардан аарыи турар үеде, чижээлээрге, хан чедишпестээн, рахиттээн, үргүлчү кегиртии, кустурар уруглarга сүмелеп болур. А ижии-шөйүндүзү, эът пиидер аарыглардан дараан уруглarны немелде чем-биле эрте чемгербезе эки.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи- амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черииің республика гипографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—23084.

КИНО

МАРТ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Үнү чок кижи болгаш ынакшыл» 10, 11.55, 13.50, 15.45, 17.40, 19.35, 21.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Часпа, Асуита» 15, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кызыл даштар» заставазында» 9.40, 13.40, 15.20, «Зоя» 11.20, 17, «Толгелеп каан кафтан» 15.50, 19, 21.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бистиң үенин маадыры» (Белла) 15.20, «Кызыл шөл» (1 болгаш 2-ги кинолар) 17.20, 20 шактарда.

АГААР

МАРТ 3-ТЕ

МОСКВАДАН

18.15—«Европа, болуушкуннар, чурттар, айтырыглар». Дамчыдыланы политиктиг тайыпбырлакчы А. Потапов чорудар. 18.45—«Ак-көк болгаш ногаан». Уран-чечен кино.

КЫЗЫЛДАН

19.30—Телемедээлер. 19.40—«Бичии уругларга». Дамчыдылга. 19.55—«Хаматы кэнгалалының билиглерин кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга. 20.05—«Кол конструктор». Эртем-тайыпбырлыг кино. 20.15—«Бистиң планетавыс». Дамчыдылга. 20.45—Телемедээлер. 20.55—Чарлалдар, рекламалар.

МОСКВАДАН

21.00—«Праклий Андронников чугаалап тур». 22.20—22.30—Чапсар. 22.30—00.30—Совет республикаларының фестивалы. РСФСР.